

Okrugli stol *Zajedničko sjećanje*

Documenta - Centar za suočavanje s prošlošću i
Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva,
Zagreb 14. studenoga 2006.

U Muzeju Mimara 14. studenoga 2006. održan je okrugli stol *Zajedničko sjećanje* u organizaciji Documente – Centra za suočavanje s prošlošću i Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva. Izlagali su dr. sc. Živana Heđbeli, arhivistica, voditeljica pismohrane Vlade RH, Vesna Teršelić, voditeljica Documente, Cvjetana Plavša-Matić, upraviteljica Nacionalne zaklade, Darko Rubčić, ravnatelj Državnog arhiva u Zagrebu te Tin Gazivoda, ravnatelj Centra za ljudska prava koji je ujedno bio i moderator.

Cilj okrugloga stola bio je upozoriti prisutne predstavnike organizacija civilnog društva na važnost dokumentacije koju su stvarale tijekom 1990-ih godina. Za pohvalu je angažman i inicijativa Documente koja je i osnovana (od strane Centra za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek, Centra za mirovne studije, Građanskog odbora za ljudska prava i Hrvatskog Helsinškog odbora) s ciljem prikupljanja, dokumentiranja i istraživanja gradiva o zbivanjima u vrijeme Domovinskog rata. Činjenica je da je u razdoblju nakon 2000. godine počelo intenzivnije nastojanje organizacija civilnoga društva za zaštitom njihove dokumentacije (u travnju 2006. u NSK organiziran je skup s temom kako sačuvati dokumentaciju nastalu u ratnim i poslijeratnim godinama o počecima građanskog organiziranja i mirovnog angažmana u Hrvatskoj: konkretno se radilo o dokumentaciji Antiratne kampanje Hrvatske).

Na okruglom stolu predstavljen je priručnik *Zapisi nevladinih organizacija, zajedničko pamćenje, praktičan vodič u 60 pitanja*, kojeg je prevoditeljica Ž. Heđbeli dijelom prilagodila našim propisima i praksi vođenja uredskog poslovanja kako bi mogao poslužiti kao, kako mu i samo ime kaže, vodič kroz zakonske propise i obveze civilnih organizacija te moguće načine izvršenja istih. Predstavljanje priručnika izvjestiteljica ocjenjuje korisnim, jer upućuje u osnovnu problematiku zaštite gradiva te nudi niz praktičnih rješenja u svakodnevnom radu, a pisan je sa stanovišta organizacija koje o pojedinim problemima imaju relativno malo znanja.

Tijekom rasprave analizirane su teškoće koje postoje u sustavnom prikupljanju i pohrani gradiva organizacija civilnoga društva. Radi se o neosporno vrijednome gradivu koje dokumentira razvoj civilnog društva u Hrvatskoj od 1991. na što se i političari zbog promijenjenih političkih okolnosti sve češće pozivaju, o čemu svjedoči i porast zanimanja za istraživanje te dokumentacije. Za gradivo je svakako zainteresiran i HDA, jer ako su arhivi »memorija naroda«, ne smiju selektivno prikupljati gradivo kako ne bi nastale »rupe u pamćenju«: obveza zaštite jednako se odnosi na javno i privatno arhivsko gradivo. Sustavno pohranjivanje dokumentacije nužno je kako bi gradivo ostalo sačuvano i dostupno sadašnjim i budućim znanstvenicima i istraživačima kao dio općeg društvenog i kulturnog dobra zemlje. Na žalost, dokumentacija ovakvih organizacija često je neredovito evidentirana, nema predmetnoga povezivanja u sadržajne cjeline, ne postoje popisi dokumentacije. Također, uglavnom je pohranjena u skučenim i neadekvatnim prostorijama udruga ili čak privatnim prostorima brojnih volontera.

Rasprava se dalje vodila o tome da li je moguće zaštitu gradiva provoditi nezavisno ili uz sudjelovanje i pomoć arhivskih institucija. Većina sudionika pretpostavlja da je zahtjev za pomoći prema državnim arhivima logičan i nužan (to je naglasila i kolegica Heđbeli i kolega Rubčić, a Andrea Feldman iznijela je pozitivno iskustvo s HDA na primjeru Instituta otvoreno društvo Hrvatska koje je dio svoje dokumentacije i poklonilo HDA). Izvjestiteljica je obavijestila sudionike o slijedu postupaka prema zakonskim propisima: nadležni arhiv nakon procjene vrijednosti stvaratelja kroz tzv. kategorizaciju vrši upis u Upisnik vlasnika i imatelja privatnog arhivskog gradiva u RH i izdaje rješenje o istom. Upis i rješenje obvezuju i Arhiv i imatelja: potrebno je u kratkom roku cjelokupnu dokumentaciju što potpunije identificirati i srediti tj. grupirati prema određenim događanjima ili kronološki složiti te popisati. Važno je naglasiti da postupak izdvajanja nevažnoga gradiva ne podliježe u potpunosti uobičajenim kriterijima vrednovanja gradiva (npr. računi koji bi se kod javnih stvaratelja

mogli baciti, u ovom kontekstu mogu nositi važne informacije). Bez obzira što je dokumentacija organizacija civilnoga društva privatno vlasništvo, pojedine ingerencije arhiva nad njom postoje (prema zakonskim propisima: evidencija gradiva, kontrola zaštite, zaštitno snimanje, informacije o prometu gradivom), jer se radi o kulturnom dobru.

I dok je zahtjev za zaštitom i očuvanjem dokumentacije shvaćen i dobro prihvaćen, ideja o bliskoj suradnji s državnim arhivima nije naišla na svesrdno odobravanje: iako većina sudionika pretpostavlja potrebu suradnje, manji dio čini se strahuje od moguće subjektivnosti i pristranosti arhiva kao državnih ustanova. Tako je dr. sc. J. Jurčević čak optužio arhive da u smislu zaštite dokumentacije nisu sigurni, jer povremeno uništavaju gradivo iz političkih razloga ili pak nedostatka spremiškog prostora. Aluzija na arhive kao praktički »koncentracijske logore za dokumentaciju« (arhivi prikupljaju dokumentaciju s namjerom njegovog uništenja), izvjestiteljici je potpuno nova i vrlo neugodno iznenađujuća. Iako je izvjestiteljica odgovorila J. Jurčeviću da tvrdnje koje iznosi nisu utemeljene, a takav postupak s dokumentacijom bio bi ne samo krajnje nemoralan, nego i kažnjiv, ostao je prilično razočaravajući utisak zbog rezerviranosti manjeg dijela sudionika spram suradnje s arhivima.

Ovakvom viđenju arhiva ipak su najviše krivi arhivi sami, jer je rad svake ustanove sam za sebe najlošija ili najbolja reklama, ovisno o trudu i znanju njegovih djelatnika. Naime, arhivi su do sada uglavnom bili usmjereni na zaštitu i kontakte sa stvarateljima i imateljima javnog arhivskoga gradiva.

Na žalost, ne treba zanemariti niti nekritičko prihvaćanje mišljenja i stavova ponekih (bivših) djelatnika arhiva koji lažnim i iskrivljenim prikazivanjem stanja u arhivima pokušavaju naći opravdanje za stručne neuspjehe ili animozitete koje su stvorili vlastitom netolerancijom i nasilništvom.

Razgovor se vodio i oko predaje gradiva državnim arhivima, stoga je istaknuto da organizacije civilnoga društva kao privatne pravne osobe mogu, ali ne moraju svoje gradivo darovati, prodati ili pohraniti u arhiv, već ga mogu zadržati, pa i prodati. Ono što mora kontinuirano postojati je sustavna briga stvaratelja o dokumentaciji te nadzor nad provođenjem zaštite od strane arhiva (pohrana u odgovarajućem prostoru, evidencije, nadzor nad prometom gradivom). Budući da je manji dio sudionika izrazio nespремnost da preda svoje gradivo i izrazio sumnju u moguću subjektivnost arhiva pri obradi i prezentaciji gradiva, izvjestiteljica je predstavnike udruga nastojala uvjeriti da će značaj toga gradiva ovisiti i o njegovoj cjelovitosti koja također daje određenu »težinu«. Bilo bi šteta ako bi imatelji zbog nedostatka prostora gradivo pohranjivali na raznim lokacijama, pod skrbi raznih pravnih subjekata. Arhivi se mogu složiti da navedeno gradivo ne mora doći u njihove spremišne prostore, pogotovo jer su i oni uvijek u nedostatku prostora, stoga je za pohvalu ideja o osnivanju specijaliziranog arhiva nevladinih organizacija.

Zaključci ovog okruglog stola su da je potrebno što prije pristupiti sustavnom popisivanju i arhiviranju gradiva prikupljenog u okviru djelovanja organizacija civilnog društva tijekom 1990-ih godina. Uočena je i potreba za daljnjim osvještavanjem organizacija civilnoga društva i javnosti o važnosti ovog procesa. Arhivima je dano do znanja da se trebaju više angažirati ako žele uspostaviti povjerenje i suradnju na obostranu korist, do mjere i razine najprihvatljivije za obje strane. Prisutni su bili zainteresirani za edukaciju o načinima zaštite dokumentacije, pa bi arhiv trebao kroz programe izobrazbe nastojati ostvariti potrebnu suradnju.

Elizabet Kuk